

Réti Zoltánról az emberről és művésről

Engedjék meg, hogy a művész iránt érzett tisztelem jeléül idézzek egy Réti Zoltán interjúból. Dr. Losonczi Miklós művészeti író egy tanulmányában „modernkori reneszánsz embernek” nevezte Réti Zoltánt. Teljes joggal, hiszen ő egy személyben volt zenetörténész, muzsikus, karvezető, zenepedagógus, festő, grafikus, irodalmár. Arra a kérdésre, hogy vajon melyik korban szeretett volna élni az alábbi választ adta:

„Az eltérő korszakok nehezen összevethetők, így bizonyossággal az sem megmondható, hogy melyik lett volna kedvemre. Azt tudom, a XX. századból nekem jó és rossz is jutott. A reneszánsz sem volt idealisztikusnak jellemezhető, gondoljunk arra, a nagy tömegek műveltség nélküli, valós tudatlanságban éltek. Többségük nem tudott írni, fogalmuk nem volt filozófiáról, művészetekről.

Tulajdonképpen, ha én azt mondom reneszánsz, annak áldásait, megcsodált oldalát egy nagyon szűk réteg élte át, azok, akik tanultak. Persze ez általában is érvényes, ez nem korfüggő.

Ami az én századomat illeti, a XX. századról meg az a véleményem, hogy sokak sorsa attól függött, ki, hol élt. Csak vegyük az én gyerekkoromat. Én 1933-ban voltam elsős gimnazista. Három éves koromban költöztünk Érsekivádkertre, amely nagy falu, közel 5000 lakosú volt, ahonnan egyedül én voltam gimnazista Balassagyarmaton. 4999 otthon maradt, jóindulattal mondván, abból azért még két-három gyerek középiskolába elment Pestre.

Az iskolázottsághoz, műveltséghez való hozzájutás csak egy-két szerencsés személyre vonatkozott, a nagy tömegekre nem igazán.

A századom ellen szól, hogy sok időt elvett a háború, a hadifogság az életemből, de rengeteg tapasztalatot is hozott. A sok mocsok mellett viszont üde, tiszta szépséget, szeretetet, bajtársiasságot is adott, amit a civil élet nem úgy tudott volna produkálni.

Bennem mindig megvolt az olvasás, muzsika, képzőművészet, irodalom, de a testnevelés szeretete is, nagyon kedveltem ugyanis a szertornát. De egy dolgot nem bírtam elviselni, a tétlenséget, én ezt a műfajt nem ismertem. mindig valamit csináltam. A többiek gyakran nevettek is, ne viccelj már, miért nem pihensz! Én rajzoltam, vagy írtam, nekem állandó csinálhatnékomból volt és ezt természetesnek tartottam.

Az élő zenét, a zenével kapcsolatos ábrázolásokat is nagyon szerettem.

Azt kihangsúlyozom, hogy a képzőművészet, irodalom, a zene egységének vagyok a híve. Ezzel a kérdéskörrel, az egységgel, sokan foglalkoztak. Van, aki a benyomásokra irodalmilag válaszol, van, aki képzőművészetileg, van, aki zenében. Vannak olyanok, akik mind a három téren otthonosak, de a legjobb, ha kikíváncozik az emberből, amit meg akar örökíteni, ez az optimális helyzet.

Viszont iszonyodom az olyan emberektől, akik kényszerítik magukat. Nem kell a kényszer, a mondandó vagy előbukkan vagy nem. Vagy visszatükröződik bennem az esemény, a látott, a hallott dolog, vagy nem. Nem kell erőltetni.

Persze, itt nincs szabály, mindenkinél másképpen történnek a folyamatok, azt is tisztelni kell. De lehetnek pályázatok, megrendelések amikor a feladatokat meg kell oldani.”

Az előadásra készülve kiszámoltam, bizony Réti Zoltán festőművésszel több mint 30 éven keresztül álltam baráti viszonyban. Habár budapesti éveim alatt ritkábban találkoztunk, de a Kortárs Magyar Művészeti Lexikon Réti Zoltán szócikkén dolgozva, illetve Nógrád megyei közalkalmazottként sokszor élvezhettem társaságát. Ezen együttlétek alatt megszemlélhettem készülő, illetve éppen befejezett műveit, majd a későbbiekben ismételten lehetőségem adódott arra, hogy megnyithassam kiállításait, sőt büszkén említem, hogy a mesternek, Zoli bácsinak négy nagyszabású kiállítást szervezhettem, rendezhettem.

A művész 80. születésnapja alkalmából az első Réti-tárlatot Egerben H. Szilasi Ágota művészettörténész jóvoltából, a második kiállítást a Losonci Múzeumban Dr. Szabó Kinga művészettörténész-igazgató segítségével, míg a harmadikat a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeumban, majd a negyediket a Palóc Múzeum dísztermében hoztam létre. De, hisz ezek az események már lassan történelmi távlatba kerülnek, habár a 80. születésnap kiállításokhoz sikerült katalógust is készítenünk, mellékelnünk. Természetesen több Réti Zoltánnal foglalkozó írásom is megjelent, amelyek közül számomra a 2005-ben napvilágot látott publikációm különösen kedves. Hát igen a testes albumra gondolok, amelynek megalkotásán sokat dolgoztunk együtt. Ekkor tudtam meg, szembesültem azzal a hihetetlen dologgal, hogy a mester hosszú évtizedek óta nap, mint nap este számadást készít a vele történekről és naplójában rögzíti életének legfontosabb eseményeit. Ez úgy derült ki, hogy régmúlt dolgokról beszélgetve próbáltam tőle valamelyik díjának időpontját megtudni, a szokásos módján felpattant és hozta életét visszamenőleg néhány sorban regisztráló naplóját.

Nem csoda, hogy sokszor fordultak hozzá a város és a megye történetét, kulturális életét író történészek, helytörténeti kutatók adatért. Persze van hátulütője is annak, ha valaki túlságosan jól emlékezik régmúlt dolgokra, ígéretekre, tettekre, bizonyos emberek, a kedvező széljárást kihasználók nem örülnek ennek és így adódott, hogy páran nehezteltek rá.

Közismert tény, hogy a politikával nem foglalkozó, de a városban és a megyében elismert kulturális tekintélyhez, közéleti emberhez, iskolaigazgatóhoz munkahelyi irodájának, illetve műtermének ajtaján különböző beállítottságú, elkötelezettségű emberek, politikusok kopogtattak, akiknek független autoritásként nem aszerint nyújtott segítséget, adott tanácsot, hogy milyen zászló alatt álltak, hanem aszerint hogy a közösség érdekét szolgálja-e a konkrét ügy, vagy sem. Bölcsessége, egyenes jelleme, élettapasztalatán nyugvó tisztánlátása, helyzetfelismerő képessége közismert. Tudták ezt róla a hozzá kosztolni sereglő madarak is, akiket gyakran figyeltünk műtermének íróasztalánál ülve, kitekintve madáretetőjére.

Higgyék el nekem, hosszú évek tapasztalata mondatja ki velem, hogy csakis az lehet jó művész, akinek jelleme nem siklik félre, aki el tudja mozdítani az akadályokat alkotómunkásságának útjából. Némiképp távoli szemlélőként, de nem kívülállóként ezért próbáltam Önöknek Réti Zoltán karakterét egyéni szemszögemből, munka és baráti kapcsolatunkra alapozva, saját tapasztalataim alapján megrajzolni.

A városhoz és Nógrád megyéhez, annak irodalmi, zenei és képzőművészeti értékeihez fűződő bensőséges viszonyát újság-, Tv- és rádiónyilatkozataim, írásain kívül festményei fejezik ki legközérthetőbben. Ringó árvalányhaj mezői, a hegyes dombos nógrádi táj, a benne élő

emberekkel, az ott fellelhető fákkal, növényvilággal és építményekkel mind-mind bizonyíték erre.

Hallatlan alkotóvágya, szorgalma, precizitása, kompozíciós és színérzéke, harmóniát teremtő képessége, motívumgazdagsága ámulatba ejt bennünket. És szerencsére nem csupán minket, hanem hazai és külföldi kiállításainak látogatóit, illetve a kiállításairól referálókat is. Gondoljuk csak meg, jelentős darabszámot felmutató életművét, a művészeti iskola vezetése és egyéb kötelezettségek énekkar, családi élet mellett hozta létre. Szinte rejtély, hogy miképp tudta ezt a több ezer műből álló, fajsúlyos életművet létrehozni.

Tudjuk róla, hogy ismételt résztvevője volt a nemzetközi tagsággal rendelkező Hortobágyi Művésztelepnek, ahol nem csupán hazai művészekkel, de nyelvtudására alapozva külföldi kollégákkal is kapcsolatba került. Mesélt nekem olyan japán műbarátról is, aki a világ másik feléből azért jött Magyarországra, hogy felkeresse őt műtermében

Pár éve mozgalom indult, hogy felmérjék egy-egy település kiemelkedő, példaértékű teljesítményét. Szeretném felvetni, javasolni, vajon nem lehetne-e Réti Zoltánt, a város, a megye díszpolgárát a város, a megye értéktárába felvenni.

További ötletem lenne, hogy alkotásait korábbi sikeres bemutatkozásainak színhelyein ismét be kellene mutatni. Meggyőződésem, hogy e kiállítások során a Réti Zoltán képzőművészeti működésének háttérként biztosító Réti-család szívesen ajándékozna az ország jelentősebb közgyűjteményeibe alkotásokat. Kívánatos lenne, hogy ne csupán itt, helyben legyen erős a Réti-kultusz, hanem hagyjuk érvényesülni művészetét Miskolctól Nagykanizsáig, Péctől Nyíregyházáig, Egertől Mosonmagyaróvárig.

Valóban reneszánsz ember, igazi polihisztor volt, akinek kulturális, pedagógiai, zenei és képzőművészeti tevékenysége, közéleti szerepvállalása nélkül kevesebb lenne Balassagyarmat, Nógrád megye, Magyarország. S szegényebbek lennénk mi is, akik személyesen ismerhettük a mestert és azok is, akik csupán festészeti alkotómunkásságának gazdag termését ismerhették meg, illetve, akik majd egyszer megismerhetik festményeinek kódolt üzenetét.

dr. Matits Ferenc
művészettörténész